

Bureau voor Archeologie Rapport 2014.61

Achthoevenweg (De Slagen – uitbreiding), Staphorst, gemeente Staphorst: een inventariserend veldonderzoek in de vorm van boringen, verkennende fase

Colofon

titel: Bureau voor Archeologie Rapport 2014.61. Achthoevenweg (De Slagen – uitbreiding), Staphorst, gemeente Staphorst: een inventariserend veldonderzoek in de vorm van boringen, verkennende fase

auteur(s): A. de Boer

autorisatie: A. de Boer

datum: 27 juni 2014

ISSN: 2214-6687

© Bureau voor Archeologie
Koningsweg 244 Utrecht
<http://www.bureauvoorarcheologie.nl>

Administratieve gegevens

Projectnummer	2013091101
Provincie	Overijssel
Gemeente	Staphorst
Plaats	Staphorst
Toponiem	Achthoevenweg
Projectnaam	De Slagen – uitbreiding
Centrum locatie (RD)	211.074 / 516.345
Oppervlak plangebied	1,3 ha
ARCHIS onderzoeksmeldingsnummer	62.169
Soort onderzoek	een inventariserend veldonderzoek in de vorm van boringen, verkennende fase
Opdrachtgever	Witpaard
Uitvoerder	Bureau voor Archeologie
Kaartblad	21F
Periode van uitvoering	Juni 2014
Bevoegd gezag	Gemeente Staphorst
Beheerder en plaats van documentatie	Bureau voor Archeologie, Koningsweg 244, Utrecht



Figuur 1: Ligging van het plangebied.

Inhoudsopgave

	Samenvatting.....	5
1	Inleiding.....	6
	1.1 Doelstelling en vraagstelling.....	6
	1.2 Gespecificeerde verwachting.....	7
2	Booronderzoek.....	8
	2.1 Methode.....	8
	2.2 Resultaten en interpretatie.....	8
3	Conclusie.....	10
4	Advies.....	11
5	Literatuur.....	12
	Figuren.....	13
Bijlage 1: Boorbeschrijvingen		

Samenvatting

Bureau voor Archeologie heeft een booronderzoek uitgevoerd ten behoeve van een bestemmingsplanwijziging voor het project De Slagen. Het onderzoek is een aanvulling op het eerder uitgevoerde bureau- en booronderzoek in dit bestemmingsplangebied. De onderzochte percelen liggen aan de Achthoevenweg te Staphorst en hebben een gezamenlijke omvang van ca. 1,3 ha. Het onderzoek is uitgevoerd conform de richtlijnen van de KNA, protocol 4003.

Het plangebied ligt in een dekzandvlakte dat aan het einde van het Neolithicum onderdeel is geworden van een kustveenmoeras. Het moeras heeft zich ontwikkeld tot een hoogveengebied dat in de Late Middeleeuwen is ontgonnen vanuit het ontginningslint van Staphorst. Op historische kaarten is het plangebied steeds in gebruik als landbouwgrond.

In het hele plangebied kunnen resten aanwezig zijn uit alle archeologische perioden. Eventuele archeologische resten bevinden zich in de top van het bodemprofiel, van vrijwel direct aan het oppervlak tot ca. 1 m diepte. De kans is klein dat – gezien de vlakke landschappelijke context met periodiek hoge grondwaterstanden – archeologische resten aanwezig zijn die samenhangen met bewoning.

In het plangebied zijn zes boringen gezet tot maximaal 120 cm – mv. In de ondergrond bevinden zich de resten van een podzolgrond. De dikte van de bouwvoor (eerdlaag) is soms meer dan 30 cm – in die gevallen wordt de bodem als laarpodzolgronden gekarteerd, in de overige gevallen als veldpodzolgrond. Er zijn geen aanwijzingen dat de eerdlaag door plaggenbemesting is ontstaan. Het is waarschijnlijk dat de eerdlaag is ontstaan door vermenging van veenresten met het onderliggende zand. Er is geen uitspoelingshorizont in de boorprofielen waargenomen. Deze is vermoedelijk opgenomen in de bouwvoor. In drie boorprofielen zijn resten van een B horizont aanwezig; in twee van de drie profielen is de horizont omgewerkt. In drie boorprofielen is de B horizont niet (meer) aanwezig.

In geen van de boringen zijn archeologische indicatoren aangetroffen. De kans is klein dat behoudenswaardige archeologische waarden aanwezig zijn. Bureau voor Archeologie adviseert het plangebied vrij te geven voor de voorgenomen ontwikkeling. Ondanks dat dit onderzoek met de grootst mogelijke zorgvuldigheid is uitgevoerd, is het echter nooit uit te sluiten dat toch archeologische resten worden aangetroffen bij de graafwerkzaamheden. Bureau voor Archeologie wijst er in dat geval op dat men bij bodemversturende activiteiten verplicht is om eventuele vondsten en grondsporen te melden bij de Minister van OCW conform artikel 53 van de Monumentenwet uit 1988. In dit geval wordt aangeraden om contact op te nemen met de gemeente Staphorst.

1 Inleiding

Bureau voor Archeologie heeft een booronderzoek uitgevoerd ten behoeve van een bestemmingsplan wijziging voor het project De Slagen. Het onderzoek is een aanvulling op het eerder uitgevoerde bureau- en booronderzoek in dit bestemmingsplangebied.

De gemeente heeft een vastgestelde archeologisch beleidskaart.¹ In het gebied geldt een lage verwachting. Bij ingrepen dieper dan 40 cm en met een oppervlakte van minimaal 1,5 ha is archeologisch onderzoek noodzakelijk

Het volledige bestemmingsplangebied heeft een omvang van ca. 16,3 ha. In het gebied is woningbouw voorzien. De beoogde ontwikkeling leidt tot een bodemverstoring tot 100 cm of meer. Hiermee valt het in de verplichting om een bureau- en booronderzoek op de locatie uit te voeren.

In het najaar van 2013 is een groot deel van het bestemmingsplangebied al onderzocht (15 ha).² De nog te onderzoeken percelen liggen aan de Achthoevenweg te Staphorst en hebben een gezamenlijke omvang van ca. 1,3 ha. De aardkundige en archeologische context in het uitbreidingsgebied is grotendeels vergelijkbaar met het reeds onderzochte gebied (tabel 1). Bij dit onderzoek is daarom niet opnieuw bureauonderzoek gedaan en kan worden volstaan met een booronderzoek.

Archeologische gegevens	In het plangebied bevinden zich geen waarnemingen, vondstmeldingen, onderzoeksmeldingen, AMK terreinen. ³
Gemeentelijke verwachtingskaart	<i>ArcheoLandschappelijke Eenhedenkaart:</i> ⁴ * Dekzandvlakte vervlakt door veen <i>Archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart:</i> * Lage verwachting – Bij ingrepen dieper dan 40 cm en met een oppervlakte van minimaal 1,5 ha is archeologisch onderzoek noodzakelijk.
Bodemkunde	Laarpodzolgronden (cHn21-VI) ⁵ Laarpodzolgronden kunnen worden beschouwd als veldpoldzolgronden met een humushoudende bovengrond van 30 tot 50 cm. Op veel plaatsen worden deze geassocieerd met oude bouwlanden waarbij door pluggenbemesting de humushoudende bovengrond is ontstaan. Waarschijnlijk is in dit gebied de humushoudende bovengrond ontstaan door vermenging van veenresten met de zandgrond. ⁶
Geomorfologie	2M14:Dekzandvlakte (vervlakt door veen en/of overstromingsmateriaal) ⁷

Tabel 1: *Beknopte landschappelijk en archeologische context.*

1.1 Doelstelling en vraagstelling

Het doel van het veldonderzoek is het controleren en verfijnen van de archeologische verwachting zodat een beslissing genomen kan worden over hoe met eventuele archeologische waarden rekening moet worden gehouden bij de

1 (Boshoven e.a. 2011)

2 (de Boer 2013)

3 (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)

4 (de Boer 2013)

5 (Kuijer en Rosing 1994)

6 (Boshoven e.a. 2011)

7 (Alterra Wageningen UR 2007)

voorgenomen werkzaamheden.

Het veldonderzoek is uitgevoerd als booronderzoek (IVO – O) heeft de verkennende vorm. Met het verkennende veldonderzoek wordt inzicht verkregen in de vormeenheden van het landschap, voor zover deze van invloed zijn op de locatiekeuze in het verleden. Hiermee kunnen kansarme zones worden uitgesloten en kansrijke zones worden geselecteerd.

De volgende onderzoeksvragen zijn in dit onderzoek gebruikt:

- Wat is de landschappelijke ligging van het plangebied in termen van geomorfologie, geologie en bodemkunde?
- Is sprake van een natuurlijke (intacte) bodemopbouw of is deze (deels) verstoord? Indien sprake is van verstoringen, wat is de diepte en omvang van de verstoring?
- Zijn er (aanwijzingen voor) archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is naar verwachting de omvang, ligging, aard en datering hiervan?
- Indien er (mogelijk) archeologische waarden aanwezig zijn:
 - Worden deze archeologische waarden verstoord door de voorgenomen bodemingrepen? Zo ja, op welke wijze?
 - Welke maatregelen kunnen worden genomen om voldoende rekening te houden met deze archeologische waarden?

1.2 Gespecificeerde verwachting⁸

In het hele plangebied kunnen archeologische resten aanwezig zijn uit alle archeologische perioden. Eventuele archeologische resten bevinden zich in de top van het bodemprofiel, van vrijwel direct aan het oppervlak tot ca. 1 m diepte. De archeologische resten manifesteren zich als een spreiding van artefacten zoals vuursteen, bot, houtskool en aardewerkfragmenten die liggen in een matrix van de oorspronkelijke sedimenten (dekzand). Gezien de natuurlijke context van het gebied die wordt gekenmerkt door periodiek hoge grondwaterstanden in een vlak gebied, is de kans op archeologische resten die samenhangen met bewoning en/of nederzettingen laag.

⁸ gebaseerd op De Boer (2013)

2 Booronderzoek

2.1 Methode

Het veldonderzoek is uitgevoerd zoals voorgeschreven in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie 3.3, in het bijzonder het hoofdstuk "protocol 4003 inventariserend veldonderzoek overig".⁹ Het veldonderzoek bestond uit een booronderzoek (specificatie VS03).

Op basis van de archeologische verwachting en de grootte van het plangebied zijn zes boringen geplaatst. Deze zijn zo goed mogelijk verspreid over het gebied in aansluiting op het bestaande boorgrid van het archeologisch booronderzoek dat in Staphorst De Slagen al is uitgevoerd, dat gebaseerd is op een boorgrid van 3 boringen per hectare. Door de onregelmatige vorm van het plangebied is de boordichtheid nu iets hoger. De boorpunten zijn genummerd in aansluiting op het reeds uitgevoerde onderzoek, startend bij nr. 46.

De boringen zijn gezet met een 7 cm Edelmanboor tot minimaal 40 cm in de C horizont, tot dieptes variërend tussen 90 cm en 120 cm.

De opgeboorde grond is onderzocht door deze te versnijden en te verbrokkelen. De bodemtextuur en archeologische indicatoren zijn beschreven volgens ASB 1.1 van het NITG-TNO waarin onder meer de standaard classificatie van bodemmonsters volgens NEN 5104 wordt gehanteerd.¹⁰ De X en Y coördinaten van de boringen zijn ingemeten ten opzichte van de lokale topografie met een GPS met EGNOS correctie.¹¹

2.2 Resultaten en interpretatie

De locatie van de boringen staat in fig. 3 weergegeven. De boorgegevens staan in Bijlage 1.

De ondergrond bestaat uit zwak siltig matig fijn tot matig grof zand. Het zand is kalkloos, grijs – bruin of bruin – grijs van kleur en goed gesorteerd. Het zand wordt geïnterpreteerd als dekzand. In de grond heeft bodemvorming opgetreden; het onderliggende dekzand vormt hierbij het moedermateriaal (C horizont). In de top van het dekzand bevinden zich roestvlekken in boorprofielen 46 en 47. In boorprofielen 48 en 49 bevindt zich in de C horizont op ongeveer 80 cm diepte een dunne donkerbruine stevige laag. Dit is geïnterpreteerd als een "waterhard" laag. Dit zijn bruine, jong humeuze inspoelingslagen in zandondergronden onder voormalige veen.¹²

De bovenste 10 cm tot 30 cm van het dekzand in boorprofielen 49, 50 en 51 is bruin van kleur. Dit is geïnterpreteerd als een restant van een B horizont. In boorprofielen 49 en 50 is de B horizont gevlekt. Dit betekent dat de grond in deze profielen minimaal tot in de B horizont is omgewerkt.

De bovenste 20 cm tot 40 cm van het profiel heeft een zwarte kleur en is sterk humeus. In alle boorprofielen bevinden zich veel geloogde (licht grijze) korrels in de laag. Dit is de bouwvoor en tevens de A horizont van het bodemprofiel. Deze A horizont is bijna altijd gevlekt; bij het ploegen wordt blijkbaar regelmatig de

9 (CCvD 2013, 3)

10 (Bosch 2008; Nederlands Normalisatie Instituut 1989)

11 Toepassing van WAAS ondersteuning leidt tot een meetfout in X en Y richting van maximaal 3 m.

12 (Dekker e.a. 1991)

onderliggende bodemlaag geraakt en opgenomen in de bouwvoor. Bij boorprofiel 50, die beschreven is op enkele meters afstand van een sloot, ligt op de oorspronkelijke bodem een ophooglaag van 40 cm. Vermoedelijk is bij het opschonen of verbreden van de sloot, zand verspreid over de naastgelegen gronden.

In de ondergrond bevinden zich de resten van een podzolgrond. De dikte van de bouwvoor (eerdlaag) is soms meer dan 30 cm – in die gevallen wordt de bodem als laarpodzolgronden gekarteerd, in de overige gevallen als veldpodzolgrond. Er zijn geen historische aanwijzingen dat de eerdlaag door pluggenbemesting is ontstaan. Noch bevat de eerdlaag de voor cultuurgronden kenmerkende bijmenging met antropogene indicatoren zoals houtskool en/of sintels. Het is waarschijnlijk dat de eerdlaag is ontstaan door vermenging van veenresten met het onderliggende zand. Een uitspoelingshorizont is in geen van de boorprofielen waargenomen. Deze is vermoedelijk opgenomen in de bouwvoor die daardoor veel licht grijze korrels bevat. In twee boorprofielen is de B horizont omgewerkt. In drie boorprofielen is de B horizont niet (meer) aanwezig.

In geen van de boringen zijn archeologische indicatoren aangetroffen.

3 Conclusie

De volgende onderzoeksvragen zijn in dit onderzoek gebruikt:

- Waaruit bestaan de voorgenomen bodemingrepen?

De bouw van woningen.

- Wat is de landschappelijke ligging van het plangebied in termen van geomorfologie, geologie en bodemkunde?

In het plangebied ligt in een dekzandvlakte. In het dekzand zijn resten van een podzolgrond aanwezig.

- Is sprake van een natuurlijke (intacte) bodemopbouw of is deze (deels) verstoord? Indien sprake is van verstoringen, wat is de diepte en omvang van de verstoring?

Het ploegen heeft de natuurlijke bodemopbouw in de meeste profielen verstoord. Eén boorprofiel heeft een matig dikke ongeroerde B horizont. In de overige boorprofielen is de B horizont dun en omgewerkt of afwezig.

- Zijn er (aanwijzingen voor) archeologische waarden in het plangebied, en zo ja, wat is naar verwachting de omvang, ligging, aard en datering hiervan?

Er zijn geen aanwijzingen voor archeologische waarden.

- Indien er (mogelijk) archeologische waarden aanwezig zijn:

- Worden deze archeologische waarden verstoord door de voorgenomen bodemingrepen? Zo ja, op welke wijze?

De kans is klein dat archeologische waarden aanwezig zijn en maatregelen om daarmee rekening te houden zijn niet noodzakelijk.

- Welke maatregelen kunnen worden genomen om voldoende rekening te houden met deze archeologische waarden?

n.v.t.

4 Advies

Bureau voor Archeologie adviseert het plangebied vrij te geven voor de voorgenomen ontwikkeling. Ondanks dat dit onderzoek met de grootst mogelijke zorgvuldigheid is uitgevoerd is het echter nooit uit te sluiten dat toch archeologische resten worden aangetroffen bij de graafwerkzaamheden. Bureau voor Archeologie wijst er in dat geval op dat men bij bodemverstorende activiteiten verplicht is om eventuele vondsten en grondsporen te melden bij de Minister van OCW conform artikel 53 van de Monumentenwet uit 1988. In dit geval wordt aangeraden om contact op te nemen met de gemeente Staphorst.

5 Literatuur

- Alterra Wageningen UR. 2007. "Aardkunde". <http://www.aardkunde.nl/>.
- De Boer, A.G. 2013. "De Slagen, Staphorst, gemeente Staphorst: een bureau- en booronderzoek". Bureau voor Archeologie Rapport 2013.37. Utrecht: Bureau voor Archeologie.
- Bosch, J.H.A. 2008. "Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode versie 1.1: Op basis van de Standaard Boor Beschrijvingsmethode versie 5.2". 2008-U-R0881/A. Deltares-rapport.
- Boshoven, E.H., L.A. Tebbens, A. Buesink, H.M.M. Geerts, M. Tump, en J.M.J. Willems. 2011. "Gemeente Staphorst: een archeologische inventarisatie, verwachtings- en beleidsadvieskaart". BAAC-rapport V08.0486. Deventer: BAAC bv.
- CCvD. 2013. "Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) versie 3.3". Centraal College van Deskundigen.
- Dekker, L.W., A.H. Booij, H.R.J. Vroon, en G.J. Koopman. 1991. "Waterhardlagen: indicatoren van een voormalig veendek". *Grondboor en Hamer*. 25–30.
- Kuijer, P.C., en H. Rosing. 1994. "Bodemkaart van Nederland 1 : 50.000 : toelichting bij kaartblad 21 oost Zwolle". Wageningen: DLO-Staring Centrum. <http://edepot.wur.nl/117855>.
- Nederlands Normalisatie Instituut. 1989. *Geotechniek: classificatie van onverharde grondmonsters*. Delft: Nederlands Normalisatie-instituut.
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. "Archis 2". <http://archis2.archis.nl/archisii/html/index.html>.

Figuren



Figuur 2: Foto van het plangebied, vanaf de Achthoevenweg.



Figuur 3: Ligging van de boorpunten.

Bijlage 1: Boorbeschrijvingen

nr.	grens (cm - mv)		grondsoort	bijmenging	zandmediaan	kleur	nieuwvormingen	bodemhorizonten	overig
	boven	onder							
46	0	40	zand	zwak siltig; sterk humeus	matig grof	zwart		A-horizont	weinig bruine vlekken; omgewerkte grond; weinig grijze vlekken; geloogde korrels
	40	75	zand	zwak siltig; zwak humeus	matig grof	donker-bruin-grijs		AC-horizont	omgewerkte grond; spoor zwarte vlekken
	75	120	zand	zwak siltig	matig grof	grijs-bruin	weinig roestvlekken	C-horizont	
47	0	25	zand	zwak siltig; sterk humeus	matig fijn	zwart		A-horizont	weinig bruine vlekken; omgewerkte grond; geloogde korrels; basis scherp
	25	45	zand	zwak siltig	matig grof	bruin-grijs	weinig roestvlekken	C-horizont	
	45	90	zand	zwak siltig	matig grof	licht-bruin-grijs		C-horizont	
48	0	25	zand	zwak siltig; sterk humeus	matig grof	zwart		A-horizont	weinig bruine vlekken; spoor grijze vlekken; geloogde korrels; basis scherp
	25	50	zand	zwak siltig	matig grof	bruin-grijs		C-horizont	
	50	100	zand	zwak siltig	matig grof	licht-bruin-grijs		C-horizont	75 - 80 cm bruine vlekken, waterhard
49	0	20	zand	zwak siltig; sterk humeus	matig fijn	zwart		A-horizont	weinig bruine vlekken; veel geloogde korrels
	20	30	zand	zwak siltig	matig fijn	bruin		B-horizont	omgewerkte grond; spoor grijze vlekken; weinig zwarte vlekken
	30	100	zand	zwak siltig	matig grof	grijs-bruin		C-horizont	rode vlekken, bruine vlekken tussen 80-90, waterhard
50	0	40	zand	zwak siltig; zwak humeus	matig fijn	bruin-grijs			weinig gele vlekken; weinig zwarte vlekken; opgebrachte grond
	40	60	zand	zwak siltig; sterk humeus	matig fijn	zwart		A-horizont	basis scherp; grijze korrels
	60	65	zand	zwak siltig	matig grof	donker-bruin		B-horizont	
	65	80	zand	zwak siltig	matig grof	bruin		B-horizont	

nr.	grens (cm - mv)		grondsoort	bijmenging	zandmediaan	kleur	nieuwvormingen	bodemhorizonten	overig
	boven	onder							
	80	120	zand	zwak siltig	matig fijn	licht-bruin-grijs		C-horizont	
51	0	30	zand	sterk humeus; zwak siltig	matig fijn	zwart		A-horizont	veel geloogde korrels
	30	40	zand	zwak siltig	matig grof	bruin		B-horizont	omgewerkte grond; weinig zwarte vlekken
	40	110	zand	zwak siltig	matig grof	licht-bruin-grijs		C-horizont	